

KÜRESELLEŞME TARTIŞMALARI VE BİR AKTÖR OLARAK DEVLETİN GÜCÜ*

Fazlı DOĞAN**

ÖZET

Bu çalışma, küreselleşme tartışmalarının özünde ve bu tartışmaların çeşitlenmesinde temel belirleyici olarak devletin etkinliği ve küreselleşme karşısındaki gücüne ilişkin farklı algıların olduğunu iddia etmektedir. Küreselleşme, uluslararasılaşma; liberalleşme, evrenselleşme; batılılaşma gibi çok farklı şekillerde ve bağlamda tartışılmaktadır. Bu tartışmalar, devletin etkinliği ve gücü bağlamında, güçlü küreselleşmeye karşı zayıf devlet ve zayıf küreselleşmeye karşı güçlü devlet şeklinde ya da başka bir ifade ile yapı merkezli yaklaşımlar ve aktör merkezli yaklaşımlar şeklinde sınıflandırılabilir. Bu çalışma, devleti etkileşimde bulunduğu yerel, bölgesel ve küresel toplum karşısında ne pasif bir kurban ne de tam otonomi sahibi olarak görmek yerine, hem bu yapıları etkileyen hem de onlardan etkilenen yerel, bölgesel ve küresel otonomisi olan bir aktör olarak değerlendirmektedir.

Anahtar kelimeler: Devlet, Küreselleşme, Yapılanmacı Yaklaşım, Ülkesizleşme, Küresel Toplum

JEL Kodları: F50, F59, H70

THE GLOBALIZATION DEBATES AND STATE'S AGENTIAL POWER ABSTRACT

This study argues that there are many different perceptions concerning state's agential power and impacts of globalization on state that both define and shape the debates on globalization and the meanings of globalization. The globalization with social, cultural, economic and political dimensions has become a buzz word since 1990s in international relations. There have been many debates and discussions on the meaning of globalization over the last two decades. For example Held and McGrew (1999) have classified the definitions of globalization as globalists and skeptics. According to Held and McGrew,

* Bu çalışma Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Şaban H. Çalış'ın danışmanlığında yürütülmüş olan "Uluslararası İlişkilerde Devlet: Küreselleşme ve İkinci Devlet Tartışması" başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümünün özetidir.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

globalists believe that globalization is a real and significant historical process that has been emerging from structural changes in world history. On the contrary skeptics argue that globalization is a kind of ideological fiction or myth referring to European colonial expansion from 1870s. They also believe that the process we have been experiencing is not substantively new. To define globalization in their analyses both sides have focused on market economy.

Globalization is composed of three different aspects. First aspect of globalization is *idealist* referring to a set of beliefs. Second aspect is *behavioral* issues meaning a set of rules, activities and principles. The third aspect is *material* issues referring to a set of results. Idealists believe that the world has been transforming into wealthier and happier than before with the effects of globalization. Behaviorists considering globalization as behavioral issues believe that old and new social institutions have been reorganized therefore “all that solid melting into air”. Materialists have focused on the mobility and velocity of the technology, capital, commodities, and people/workers. Although there are many different definitions of globalizations, every part of the debate means that the term of globalization is a cliché of our time. This cliché embraces free movements of goods, capital and knowledge, transnational decision making process and negotiation, interdependence between states, historical evolution of the state system, ramification of the global problems, and global responsibilities of people and states all over the world.

Scholte (2000) identified four notions of the globalization. These are *internationalization*, *universalization*, *westernization*, and *liberalization*. Internationalization refers to the growth of interstate and cross-border interactions, and interdependence between states and people; liberalization refers to a process of removing restrictions on movements in order to create an open world economy; universalization refers to a process of spreading various objects and experiences to people all over the world and universalization suggests that the world is becoming homogenized; westernization in these cases globalization is associated with a process of homogenization, as all the world becomes western, modern and, more particularly, American. Scholte points out that these four notions of the globalization are outmoded definitions thus we need conceptual development to properly characterize today's world. Scholte defines globalization as deterritorialization or the growth of supraterritorial relations between people. In this usage, globalization refers to a far-reaching change in the nature of social space. According to Scholte transnational connections and interdependence between people and states with the effects of globalization have ended the age of territorialism that is a situation where social geography has been entirely territorial since the very beginning of the modern age. Scholte points out that even though territory still matters very much in our world; it no longer constitutes the whole of our geography. Additionally Kaloudis (2003) believes that the concept of “global transformation” is more useful to define the dramatic changes that we are facing today. He argues that the concept of global transformation can easily describe many different problems such as the changing nature of the world and conflict, the role of international law, the role of United Nations in international relations.

We should address to declining role of the state in international relations in debates on globalization. Globalization has affected and shaped how we define the international relations. There are many debates on the effects of globalization on state since 1990s. On the one side of the debate many scholars argue that state has not adapted to meet new challenges of globalization and rapid change in international relations. They also claim

that state is outmoded and obsolete as a political form. The role of the state has declined to solve new global problems such as international financial crises. On the other side of the debate scholars believe that state is still able to meet challenges of globalization successfully and effects of globalization doesn't challenge the state but reinforces it. To sum up debates on impacts of globalization on state can be classified into two perspectives. These are strong globalization versus weak state and weak globalization versus strong state. These approaches can also be called as structure centric and agent centric approaches.

According to structural theories of globalization, the world economy has been shaped by capitalist structure and nation states should adapt the order that based on this structure. While the radical interpretation of the structural approach argues that global structure isolate state, moderates believe that the effects of global structure erode the role of the state. Radicals argue that relations between globalization and state capacity are zero-sum games thus the traditional sovereign state is on the brink of death as a result of the impacts of globalization. According to Hobson and Ramesh (2002) these approaches produce a lop-sided analysis of the relationship between state and effects of globalization. They offer an emergent third way which they call structurationist approach. They believe that structurationist approach enables us to go beyond the antinomies of agent-centrism and structuralism. This approach includes a new theory of the state which accords it agential power but also recognizes that the state is embedded within, and shaped by, domestic and global social forces/structures.

The structurationist approach has the following assumptions: human beings and their organizations are purposeful units whose actions transform the society in which they live; both domestic and global society is made up of social relationships. Therefore state is neither a victim of the global institutions nor a kind of autonomous agent which is independent from those institutions. Additionally structurationist approach argues that the relationship between state and global structure should not be envisaged as a zero-sum game. The states are nested or socially embedded within domestic and global social structures.

Keywords: State, Globalization, Structurationist Approach, Deterritorialization, Global Society

JEL Codes: F50, F59, H70

Giriş

1990'larla birlikte küreselleşme tartışmaları, sosyal bilimlerin her dalında zamanın ruhunu yansıtır şekilde yer almaya başladı. Aktivistler, politikacılar, gazeteciler ve akademik camia ekonomik liberalleşmenin yaygınlaşması; yeni bilgi ve enformasyon teknolojisinin yükselmesi; uluslararası örgütlerin çoğalması ve çeşitlenmesi; kozmopolit bir insan hakları gündeminin ortaya çıkması; uluslararası politikanın doğasının değiştiği veya değişmeye başladığından bahsetmektedir. Küreselleşmenin Westphalian sistemi dönüştürdüğü ve uluslararası ilişkilerin 'küresel ilişkiler' formuna dönüştüğüne yönelik vurgular artmıştır. Bu dönüşüm

de, küreselleşmenin ideolojik farklılıkları ortadan kaldırdığı, ulus-aşırı entegrasyonların dünyayı tek bir sosyal alana/forma dönüştürdüğü, ülkeselliğin çözüldüğü ve dolayısıyla sınırların önemini kaybettiği gibi noktalardan açıklanmaktadır. Buradan hareketle devlete dair farklı çözümler veya çözümlenelerin küreselleşme bağlamında ortaya çıktığını söyleyebiliriz (Rosenberg, 2005: 2-74; Marsh, 2008: 1-26; Bederman, 2008: 55-145; Steger, 2003: 1-17).

Uluslararası ilişkiler açısından devlet, her şeyden önce bu ilişkinin temel bir aktörüdür. Devlet, uluslararası ilişkiler analizlerinde merkezi bir yer işgal etmektedir ve gelecekte de işgal etmeye devam edecek gibi görünmektedir. Devlet savaşa karar vermekte; gümrük duvarlarını indirip kaldırabilmekte; nasıl bir çevre düzeni/hukuku olacağına veya olup olmayacağına karar vermekte; uluslararası anlaşmaların tarafı olmakta... Devlet, bütün bu nitelikleri bağlamında, bazı teorisyenler devlet-dışı aktörlerin varlığını kabul etse ve onlara öncelik verse de, uluslararası ilişkiler disiplini için temel ilgi alanı olagelmıştır. Birçok Uluslararası İlişkiler teorisi de (Lake, 2008: 41-56) bu bakımdan, devlet merkezli bir analiz geliştirmiştir ya da devlet merkezci olarak kabul edilir. Buna karşın, uluslararası sistemin devleti, yerel politikasını da -özellikle karar alma konusunda gündeme gelmektedir- belirleyecek şekilde etkilediğini savunan ve devletin önemini küçümseyen yaklaşımlar da vardır (Gourevitch, 1978: 881-912). Küreselleşme ve devletin etkinliği/gücü tartışmasının da bu bağlam üzerinde değerlendirilmesi anlamlıdır.

Bu çalışma, küreselleşme tartışmalarının odağında -doğrudan olmasa bile- devletin bir aktör olarak etkinliği (*agential state's power*) konusundaki algıların yer aldığını ileri sürmektedir. Devletin faaliyette bulunduğu üç düzlem olan *küresel*; *bölgesel* ve *yerel* düzlem karşısında etken ve edilgenliği noktasındaki farklı anlayışlar, küreselleşme hakkındaki farklı görüşlerin de çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu bakımdan, bu çalışma, öncelikle küreselleşme tartışmalarını ele almakta ve akabinde küreselleşme kavramının Uluslararası İlişkiler disiplini için ihtiva ettiği anlamı ortaya koymaktadır. Sonraki bölümde ise, küreselleşmenin devleti nasıl etkilediği ve devletin küresel ve bölgesel alan karşısındaki etkinliği konusunu tartışmaktadır.

1. Küreselleşme Tanımı ve Tartışmaları

Küreselleşme tanımı, tanımı yapanların uzmanlık ve ilgi alanına göre değişmektedir (Gopinath, 2008: 7-10; Keamey, 1995: 547-565). Küreselleşme, dünya ölçeğindeki yoğunlaşmış sosyal ilişkileri (Giddens, 1994: 66; McGrew, 2007: 29-30) vurgulayan; iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile “küresel köy” durumunu (McLuhan, 1966) anlatan çok boyutlu bir süreç (Held ve McGrew 1994: 59) ve son dönemlerde sosyal bilimlerin en çok konuşulan/başvurulan konulardan birisi olarak bir fenomene dönüşmüştür (Beriş, 2006: 244-256). Küreselleşme, sosyal hayatın yeni bir formu olarak da ele alınabilir (Appadurai, 2003: 14). Rosenau, küreselleşmeyi devletler sistemi ve geleneksel düzenin pratik ve normlarının bir değişimi olarak görmektedir (Rosenau, 1997: 361).

1980'lere kadar İngilizcede ‘küresel’ (global) kavramı, ‘bütün dünya sathında’ olmayı anlatan bir kavram yerine, şekilsel yuvarlaklığı ifade etmek için kullanılıyordu. Küreselleşme kavramı sözlüklerde 1960'ların başından itibaren yer almıştır. 1980'lerle birlikte küreselleşme, sınır-aşan faaliyetleri ve liberalleşmeyi ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır (Scholte, 1999: 9-11). Nihayetinde küreselleşme kavramı, 1990'larla birlikte, bir tsunami gibi her alanda ve her şeyi anlatmak için kullanılmaya başlandı (Smith, 2006: 4-5).

Küreselleşme, bir *catch-all* kavram olarak kullanılmakta ve kavram ile birçok olgu açıklanmaya çalışılmaktadır. Literatürdeki küreselleşme tanımlamaları, ekonomiye (faiz oranları, ticaret, finans hareketliliği) mobiliteye (göçmenler, mülteciler, profesyonel hareketliliği, sermaye ve mal hareketliliği) gücün etkilerine (ulus-devletin çöküşü, teknolojik gözetim) dair birçok farklı noktaya atıf yapmaktadır. Held ve McGrew çok karmaşık olan bu tanımlamaları veya tartışmaları “globalistler” ve “şüpheciler” diye adlandırdığı iki ana kategoride değerlendirmektedir. Globalistler, son bir kaç yüzyılda yapısal değişikliklerin etkisi ile ortaya çıkan küreselleşmenin gerçek ve önemli bir tarihsel gelişim olduğuna inanmaktadır. Diğer taraftan şüpheciler ise, 1870–1914 arası dönemde zirve yapan ve iki dünya savaşı ile ara verilen Avrupa kolonyal genişlemesinin devamı olan bir süreci yaşadığımızı ve bu bakımdan da küreselleşmenin olduğundan daha fazla tartışılan ideolojik bir kurgu olduğunu düşünmektedir (Held, vd., 1999: 3-11). Bu iki taraf da, küreselleşme konusunda pazar ekonomisini analizlerinin merkezine

almaktadır. Bahsedilen iki kategori haricinde Andreas Busch'un 'iyimserler' (*moderately optimistic*) diye adlandırdığı ve ekonomiye daha az önem atfeden veya Martell'in 'üçüncü dalga' (Martell, 2007: 173-196) dediği üçüncü bir kategoriden daha bahsedilebilir (Schirato ve Webb, 2004: 7-8).

Küreselleşme, eşzamanlı olarak bir takım inançlar dizisi bağlamında *idealist*; bir takım kurallar, aktiviteler ve prensipler dizisi olarak *davranışsal* ve altyapı ve sonuçlar dizisi olarak da *materyal* bir bahistir. İdealistler, küreselleşme ile dünyanın daha mutlu ve zengin olacağını, Fukuyama'nın liberalizmin zaferini ilan etmesi gibi, düşünmektedir. Küreselleşmeyi davranışsal bir durum olarak görenlere göre ise, normal yaşamın değişmesinin yanında var olan sosyal kurumların da yeniden organize olması ile artık "katı olan her şey buharlaşmaktadır". Materyal bir süreç olarak görenler; teknolojik, sermaye, mallar, insanlar/işçilerin politik zorlama olmadan hızlı bir şekilde yer değiştirmesini baz almaktadır (Lipschutz ve Rowe, 2006: 26). Küreselleşme, internet kullanımından küresel finansal hareketlere kadar insanlığın durumunu anlatmak için modern zamanın bir klişesi olarak da tanımlanabilir. Bu klişe içerisinde malların, yatırımın ve bilginin serbest dolaşımı; ulus-aşan politik karar alma ve müzakereyi; devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık; dünya sisteminin gelişimi --birimlerine indirmeden--; küresel çözüm gereken sorunların dallanması; kurumlara küresel anlamda sorumluluklar yüklemenin artması gibi olgular kullanılmaktadır.

Globalist olarak belirtilen küreselleşme taraftarları iki gruba ayrılabilir. Bunlar, uluslararası finansal kuruluşların (IMF ve DB gibi) dominant unsurlar olarak ekonomik liberalleşmeyi sağladığı noktasından hareket edenler ve küreselleşmenin yaratıcı olasılıkları ve ferdiyetçiliğin yükselmesini sağlayacağına inançla küreselleşmeyi yüceltenler şeklinde ifade edilebilir. Özellikle ikinci gruba göre, küreselleşme, ulusal hükümetleri, 'mekân (space) ve zamanın dönüşmesi ile ulus-devletlerin zayıfladığı ve yerel kimliklerin tekrar öne çıktığı gerçeğinden hareketle, birbirleriyle; bölgeleriyle; NGO'lar ve ulus-aşan şirketlerle toplum ve ekonomi üzerindeki imtiyazlarından sıyrılarak bir çeşit "yönetişim" anlayışını (Fitzgerald, 1997: 742) sağlamak için bir koalisyon çerçevesinde çalışmaya zorlanmaktadır. Bu iki grup da devlete derin bir şüphe ile bakma noktasında uyuşmaktadır. Devletin pazara müdahale

etme kabiliyeti, savaşa meyilli hali ve kişilerin haklarını ihlal etme eğilimi, karşı çıkmanın ana nedenleridir. Aslında liberalizmin hedefleri, küreselleşme taraftarlarınınca da kabul edilmektedir. Küreselleşme ve liberalizm arasında varılan sonuçlar açısından özellikle benzerliklerin olduğunu görebilmekteyiz (Putzel, 2005: 6-7).

Son çeyrek asır süresince uluslararası sistem dramatik bir değişim yaşamaktadır. Çoğu akademisyen, bu değişimleri, küreselleşme prizmasından yansıyan sonuçlara bağlayarak değerlendirmektedir. Küreselleşme kavramı, bir fenomen olarak ekonomik, sosyal politik ve/ya kültürel değişimleri/dönüşümleri açıklamak için kullanılmaktadır (Robinson, 2007:125-127). Küreselleşmenin, küreselleşme hakkında insanların nasıl düşünmesi gerektiğini belirleyen, olumlu ve olumsuz anlamda güçlü reaksiyonları vardır. Küreselleşme hakkında söylenebilecek en önemli şey, onun tanımlanmamış bir kavram olmasıdır. Buna karşın bazıları, kavramın tanımı konusunda bir anlaşmanın varlığına inanmaktadır (Kaloudis, 2003: 3).

Scholte, küreselleşmenin tanımı konusunda dört eğilimin varlığından bahseder: uluslar-arasılaşma (*internationalization*), liberalleşme, evrenselleşme (*universalization*) ve batılılaşma (*westernization*). Uluslararasılaşma, farklı ülkelerden insanların artan etkileşimleri; liberalleşme düzenleyici bariyerlerin azalması; evrenselleşme, insanların ve kültürel fenomenlerin dünyanın her köşesine yayılması; batılılaşma ise, artan homojenleşme ve dünyanın daha çok 'batı' olmaya başlaması anlamında kullanılmaktadır. Scholte, bu tanımlamaların eskimiş tanımlamalar olduğunu ve günümüzün dünyasını anlatamayacağını iddia etmektedir. Kendisi küreselleşmeyi ülkeselliğin çözülmesi (*deterritorial*) veya insanlar arasında ülke-üstü (*supraterritorial*) ilişkiler olarak tanımlamaktadır. Bu anlamdaki kullanım, sosyal alanın doğasındaki değişime işaret eder. Sınır-aşan (*transborder*) bağların çoğalması ve yayılması, sosyal coğrafyanın belli bir toprakta yerleştiğini varsayan ve ülkesellik (*territorialism*) olarak adlandırılan anlayışın da sonunu getirir. Bu bakımdan, ülke/toprak hala önemli bir noktada olsa da, artık insanlığın bütün coğrafyası değildir (Scholte, 2000: 44-46; Joseph, 2006: 403). Kaloudis, küreselleşme kavramının esasında daha kolay bir kavram olduğunu ancak, son dönemde meydana gelen dramatik değişimleri açıklamak için, küresel dönüşüm (*global transformation*) kavramının

kullanılması gerektiğine inanmaktadır. Küresel dönüşüm kavramı ile, çatışma ve savaşın değişen doğası, uluslararası hukukun rolü, BM'nin rolü gibi çok değişik konulara cevap verilebileceğini düşünmektedir (Kaloudis, 2003: 12).

Küreselleşme, her şeyden önce mekânsal bir kavramdır; coğrafi (Yeung, 2002: 287) bir terim, mekânsal değişim süreci ve mekânın cihanşümul olma sürecidir. Küreselleşme teorisyenleri zaman ve mekânın kısılması/azalması, bağlantıların hızlanması ve sıkılaşmasından bahsetmektedir (Brenner, 1999: 39-42). Yeryüzünün küçülmeye başlamasının miladı olarak, 16. yüzyılla birlikte özellikle deniz yoluyla, dünyanın dolaşımaya başlamasını kabul edebiliriz. Bu yolla sermaye, mal ve hizmetler de dünyayı dolaşmaya başladı ve devam eden yüzyıllarda uluslararası ticaretin önem kazanması ve hacminin genişlemesi görüldü (Aydın, 2002: 12). Joseph, küreselleşmeyi yeni ülke-üstü alanları yaratan bir sosyal coğrafya dönüşmesi olarak görmektedir. Ve yine küreselleşme, devletin yanında yeni bir yönetim alanı ve ulusun yanı sıra da yeni topluluk formları getirmiştir (Joseph, 2006: 403). Joseph, Rosenberg'den de esinlenerek zaman ve mekâna olan vurguyu bizzat bu olguların sosyal gelişmenin kurucu parametreleri olmasına bağlar. Küreselleşme döngüsünde, sosyal yeniden üretimin zaman-mekân boyutunun ontolojik olarak diğer boyutlardan önce geldiği iddiası/gerçeği bağlamında küreselleşme, hem bir açıklayıcı hem de bir açıklanan haline gelmiştir (Joseph, 2006: 404).

Küreselleşme, “iletişim, enformasyon ve ulaşım başta olmak üzere, insani ilişkilerin çeşitli biçimlerinin uluslar arasındaki coğrafi sınırların önemini yitirmesine yol açacak şekilde dünya ölçeğinde hızla yayılması sonucunda insani gündem ve ilgilerin dünyalaşması süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç; tekil bir durum veya lineer bir süreç olmaktan çok, insani faaliyet ve etkileşimin iktisadi, siyasi, teknolojik, hukuki, askeri, kültürel ve çevresel alanlarıyla (Yearley, 2007: 239-352) ilgili olan çok boyutlu bir olgu” (Erdoğan, 2002: 28) olarak değerlendirilmelidir.

Devlet merkezci epistemoloji, tarih dışı bir anlayışı yansıtır. Bu anlayış temel olarak devletlerarası sistemin 1648 Westphalia Barışı ile başladığını kabul eder. Buna göre, mekân/ülke ve üzerindeki diğerlerinin içişlerine karışmadığı egemen devletler yönetir. Bu devlet formunun küreselleşmesi de kürenin devletlerce paylaşıldığı bir durumu

anlatır (Brenner, 1999: 47). Bu bağlamında, Brenner, ilk olarak, devletin bu ülkeselliğinin tarihsel bir sosyal organizasyon formu olduğunu kabul eder. Bu bakımdan devletin ülkeselliğinin rolü bir katalizör olarak günlük yaşam ve sosyolojik analizlerde kullanılır. İkinci olarak küreselleşme, devlet merkezci yaklaşımların aksine sosyal ilişkilerin ölçeği ve önemi abartılmış olan ülkesel organizasyonun ulus-altı ve ulus-üstü ölçeğini merkezine almaz. Küreselleşme için “mekânsal boyut” *tarihsel-coğrafi* bir anlam taşır. Yine küreselleşme açısından ülkesel organizasyon, ülkesellik ve sosyal form, devlet merkezci yaklaşımların iddia ettiklerinin aksine iç içe geçmiş ve yeniden boyutlandırılmıştır (Brenner, 1999: 68-69).

2. Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler

Uluslararası İlişkiler teorilerinde küreselleşme tartışmalarıyla iki şekilde karşılaşmaktayız. İlki küreselleşmenin tanımlanması ile ilgili tartışmalardır. Bu tartışmada üzerinde durulan şey, küreselleşmeden ne anladığımız ve kavramı nasıl tanımlayacağımızla ilgili tartışmalardır. İkincisi ise, eski bir tartışma olan devlet merkezci ve devlet merkezci olmayan teoriler tartışmasının bir çeşit reenkarnasyonu olarak da değerlendirebileceğimiz tartışmadır. Uluslararası İlişkilerin küreselleşme tartışması, diğer disiplinlerden farklı olarak devletin her şeyi belirlediği veya ortadan kaybolduğu noktasından ontolojik bir tartışma olması bakımından negatif bir anlam taşımaktadır. Burada Uluslararası İlişkiler disiplininde Realizm ve Neorealizmin dominant teoriler olmasının etkisine ve çağdaş Uluslararası İlişkiler teorilerinin Realizmi/Neorealizmi eleştirerek ve daha çok küreselleşmeye yatırım yapmasına bakmak gerekir (Hay, 2007: 268).

Küreselleşme konusundaki zorlukların ve karmaşıklıkların ana nedeni onun *interdisipliner* bir kavram ya da konu olmasındadır. Küreselleşme üzerine yapılan araştırmalar, 1970’lerden sonra sosyal teorinin önemli bir parçasını oluştursa da, Uluslararası İlişkiler için aynı ilginin 1990’lı yıllarda ortaya çıktığı söylenebilir. Küreselleşme hem bir kavram hem de bir süreç ve bir fenomen olarak ortaya konya da onun metodolojisi, anlamı ve ulaştığı nokta hakkında makul bir uzlaşının olmadığı da bir gerçektir. Net bir tanımının yapılmamış olması ve üzerindeki çalışmalar konusunda bir uzlaşının olmamasına rağmen, küreselleşme çalışmaları

giderek artmakta ve kapsamı genişlemektedir. Küreselleşme tartışmaları ulus-devletin altının oyulduğu, egemenliğinin ulus-aşan yeni bir şekle büründüğü kabulü üzerinden yürütülmektedir. Bu süreçte bir takım değişimlerin yaşandığı (Shaw, 2001: 627-647) noktasında bir sorun yoktur; sorun, bu değişimin küreselleşmeye şüphe ile bakanlar ve küreselleşme taraftarlarının iddiaları düzeyinde olup olmadığıdır. Çoğu eleştirel yaklaşım, küreselleşmenin bir değerler sistemi ortaya koyduğu noktasından ve Neoliberal savlara karşı olmak bakımından hareket etmektedir (Pozo-Martin, 2006: 223-224).

Uluslararası İlişkilerin *Küreselleşme* adında bir teorisi yoktur ancak teorilerin küreselleşmeye dair savları vardır ve küreselleşme mevcut teorilerin yeni alanlara açılmasını sağlamıştır (Drezner, 2001: 55). Daha açık bir ifadeyle küreselleşme sosyal bilimlerin tamamı için bir fenomendir (Rosenau, 2004: 7-14). Neorealizm ve Realizmin varsayımlarına karşı eleştiriler Feminizm (Nagar, vd., 2002: 257-284; Kantola, 2007: 270-283; Richards ve Gelleny, 2007: 855-876), Konstrüktivizm (İnşacılık), Eleştirel Teori, Post-yapısalcılık/Post-modernizm (Ferguson ve Little, 2004), ve Green Teori gibi perspektiflerden de gelmektedir. Küreselleşmeye en çok atıf yapan yaklaşım ise Neoliberalizm ve Kozmopolitanizm olup, Realizm/Neorealizmin temel varsayımlarına şu eleştirileri yöneltmektedir (Hay, 2007: 268-271):

- *Ulus-devletin egemenliği ve politika yapma kapasitesi devletin kontrol ve etkisinin ötesinde sınır aşan akışkanlıkla artık tartışmalı hale gelmiştir.*
- *Küreselleşme devletlerin başa çıkamayacağı kadar kapsamlı ve ölçekli sorunların dallanmasıyla ilişkilendirilir.*
- *(Küresel yönetimi oluşturan) ulus-aşan kuruluşlar, artık dünya politikasının karakterini değiştirecek boyuta gelmiştir ve bu karakter de --ulus devletin alanı-- değişmektedir.*
- *Çok katmanlı ve çok düzeyli politik görünüm devletlerden daha başka aktörlerin de sayısını hızla arttırmaktadır ve artık bu bakımdan devletler temel aktör olarak görülemezler.*
- *Realizm/Neorealizm'in elzem gördüğü "low politics" ve "high politics" ayrımı da anlamını kaybetmiştir.*

- *Ekonomik küreselleşme ile birlikte dolaşan sermaye, farklı hukuksal yapılarla uğraşmak zorunda kalmak istemez. Bu bakımdan devletler yerel hukuksal düzenlemelerini yaparken politik davranamazlar. Yani küresel bir hukuk oluşmaya başlamıştır.*

Sayılan maddelerin hepsini birlikte düşünersek, küreselleşme sadece realizm ve neorealizmin varsayımlarına karşı teorik bir reddiye değil aynı zamanda ulus-devletin çağının geçildiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Realizm ve Neorealizm'in, bu tartışmalar ışığında, küreselleşme ve küreselleşmeye destek veren teorilerin karşısında olduğunu söyleyebiliriz veya tersinden okursak, küreselleşme taraftarı yaklaşımlar Realizm/Neorealizm karşıtıdır. Bu bakımdan Uluslararası İlişkilerdeki tartışma küreselleşme hakkında olmaktan çok, Realizm/Neorealizm'in dünya görüşü/ontolojisi hakkında olmaktadır. Diğer taraftan da alakasız (veya ayrı ayrı değerlendirilmesi faydalı) konuları ampirik, analitik ve teorik olarak birleştirme eğilimi vardır. Uluslararası İlişkiler teorilerinin küreselleşme tartışmasında Realizm/Neorealizm “şüpheli” olarak tarif edilirken tam karşısında Neoliberalizm ve Kozmopolitanizm “küreselleşmeci” (globalist) olarak görülür. Bununla birlikte hem küreselleşmenin etkisini hem de Realizm savlarının devam ettiğini kabul eden yaklaşımlar da vardır (Hay, 2007: 268-271).

Hay, küreselleşme ile birlikte mesela devletin bazı (Realizmin de ifade ettiği şekilde) niteliklerinin devam ettiğini ancak bununla birlikte artık devlet, ulus-aşan meseleler ve kuruluşların (bunları kendisi kurmuş olsa bile) etkisi ile mutlak anlamda egemen ve belirleyici olmadığını ileri sürer. Hay bu konuyu dört maddede açıklamaktadır: 1. Esasında küreselleşme realizmin üzerinde durmadığı veya low politics olarak gördüğü konuları alana sokan ekonomik bir fenomendir. 2. Kuşkusuz, bu alanlara ilgi artmakta ise de, uluslararası politika realist karakterini korumaya devam etmektedir. 3. Devletler ekonomik küreselleşmeden genelde bağımsız olarak egemenliklerini özel şartlarda karşılıklı çıkara dayalı bölgesel veya küresel olarak belli havuzlara aktarabilmektedir. 4. Hali hazırda hem ekonomik küreselleşme hem de devletlerin ulus-aşan yönetim mekanizmaları (Bartelson, 2008: 159-174) oldukça yaygındır ve bundaki aslan payını küreselleşmeye rağmen uluslararası politikanın devletçi ve realist karakteri almaktadır (Hay, 2007: 273).

3. Küreselleşme ve Devletin Etkinliği/Gücü

3.1. Devlet ve Küreselleşme

Küreselleşme tartışmasında devletin ortadan kaybolmaya yüz tutmasına veya en azından öneminin azalmasına atıf yapılmadan geçilmez. Bunda haklılık payı olsa da, devletin kapasitesi konusunda paradoksal olarak bir genişleme olduğu da bir gerçektir. Bu bakımdan, rekabetçi ekonominin sürdürülmesi, düzenleyici-üretici ve yeniden dağıtılması gereken kamu mal ve hizmetlerinin üretilmesi bakımından ve özellikle, sermayenin vergilendirilmesi noktasında devletlerin kapasitesinin daha da arttığı söylenebilir. Devletler, dünya ekonomisine başarılı bir şekilde bağlanmak, makro ekonomik istikrarı sürdürmek için gerekli kamusal ürünleri sağlamak ve bunu sağlayacak işgücünü --uzun dönemli talebi de karşılayacak şekilde-- yetiştirmek gibi fonksiyonları bünyesinde toplamaktadır. Bütün bunlar için bürokratik kalitenin yeterli olması gerekmektedir. Bu kalite farkı gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumu da arttırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Başarısız devletler diye tabir edilen veya en azından gelişmekte olan devletlerin temel sorunlarından birisi, artan kapasiteyi yönetecek kaliteli bürokrasinin olmamasıdır (Lambright ve Walle, 2001: 136-146).

Nicholson, devletlerin yeni problemleri çözme konusundaki yeteneklerini sorgulayarak yola çıkmakta ve bu bakımdan, karşılaştığı temel problemlerden birisini uluslararası ekonominin dinamiği karşısında yaşadığını belirtmektedir. Vergi gibi devletlerin ülkesel yetkilerinin etkisinden kurtulmak isteyen sermaye bu bakımdan önemlidir. Nicholson, bilgi ve seyahat imkânlarının, hem maliyet olarak ucuzlaması hem de süresinin olağanüstü azalması bakımından küreselleşmenin, uzaktaki insanların yüksek düzeyli etkileşimi olarak tanımlanmasını önermektedir (Nicholson, 1999: 23-34).

Kapitalist devletler için, ulusal ekonomi sürekli olarak devletin ekonomik, kültürel, sosyal, politik ve ülkesel bir sınırla çevrelendiği varsayımı üzerine yerleştiriliyordu. Özellikle, ulusal özel girişimin de katkısıyla birlikte sınır aşan ekonomik faaliyetler küreselleşmenin önemli bir nedeni (Cameron ve Palan, 1999: 38-52) olmuştur. Küreselleşme için elzem olanın kapitalist devlet olduğunu görmekteyiz, aksine kapitalist

olmayan devletler, bu durumda az önce de geçtiği üzere başarısız devlet sayılabilmektedir.

Küreselleşmenin tarihsel sürecini, Avrupa devletlerinin 'küreye' etkisinden ve özellikle de batı Avrupa geleneğinin dünyaya hâkim olmasından bağımsız düşünmemek gerekir. Bu devletler, teknolojiye üstünlüğünü de kullanarak şiddeti küresel alana yayabilmişler; siyasal ve sosyal kurumlara aktardığı bir kültürel üstünlük sağlamışlar ve askeri ve teknolojik gücü birleştirerek ve bu gücün organizasyonunu yaparak potansiyeli aktüel hale çevirmişlerdir. Küreselleşmenin tek dinamiğini devletlerin fonksiyonuna bağlamak da yeterli değildir. Zira başka devletlerin değişen gündemi ve içsel dönüşümü gibi önemli etkenler de olmuştur. Bir tarafta devlet, küresel ekonomi ve teknolojik gelişmenin sağlanmasında bir araç olarak görülürken, diğer taraftan şiddet ve baskının kaynağı ve dünyanın birleşmesinin önündeki temel engel olarak sunulabilmektedir. Bu bağlamda, devlet merkezci yaklaşım ve toplum merkezci yaklaşımı da aşarak devletin otonomisinin artık sadece yerel toplumla değil, aynı zamanda uluslararası arena ile ilişkilerinde de söz konusu olduğu bağlamında *devletlerin küresel sisteminden* bahsedebiliriz (Smith, 1992: 253-268). Chase-Dunn ve arkadaşları, küreselleşmenin dünya sisteminden bahsederken, devlet merkezci bir anlayış yerine her türlü aktörü ve süreci analizlerine katmaktadır (Chasa-Dunn, vd., 2000: 77-95).

Shaw, küreselleşmeye geçişte savaşların önemli bir katkısından bahsetmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya iki kutuplu bir yapıya sahip oldu ve bu yapıda çifte asimetrik --birisini batı ve doğu bloğu arasındaki güç dengesi ve ilişkilerde diğeri ise aynı blok içindeki güç dağılımında ve sosyo-kültürel ilişkide olmak üzere-- bir durum söz konusudur. Özellikle, Batı bloğu küreselleşme olarak adlandırılan süreci kendi içinde II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında kurduğu organizasyonlarla ekonomik, teknolojik ve kültürel değişimleri sağlamaya başlamıştı. Shaw, zaten bu bakımdan da küreselleşme sürecini devrimci bir süreç olarak adlandırmaktadır (Shaw, 1999: 166). Bu yaklaşım, hiç şüphesiz, devletin bu süreçte bir katkısını kabul etmemiz gerektiği anlamını taşır. Ancak özellikle, bu süreçle ortaya çıkan politika, ekonomi ve sivil toplumun uluslararası ilişkiler pratiğinde etkin olmaya başlaması, Ortodoks Uluslararası İlişkiler teorilerince tek önemli aktör

olarak devleti görme eğiliminin de, yeni alternatif teorik yaklaşımlarla değiştirildiği ortadadır. Bu, Uluslararası İlişkiler disiplinde kendini aktör(agency) tartışması olarak göstermiştir (MacLean, 1999: 174-2001).

Küreselleşmenin devleti nasıl etkilediği ile ilgili olarak Habermas, meseleye bütün dünyaya yayılmış olan kapitalizmin yol açtığı ekolojik ve sosyal-kültürel tahribatın ulus-devletin ötesinde küresel düzlemde kontrol altına alınmasının imkânını sorgulamaktadır. Sosyal devlet anlayışı ile kısmen kontrol altına alınmış olan bu tahribat, özellikle, küreselleşmenin baskısıyla devleti bu işlerden sıyırma çabalarına yol açmıştır. Devletlerin kapitalizmi dizginlemekte başarısız olması acaba ulus-üstü örgütlerle bu gerçekleştirebilir mi sorusunu gündeme getirmiştir. Bu durum, aynı zamanda devletin kontrol kabiliyetini ve gücünü yitirmiş olması; karar mekanizmasında meydana gelen meşruiyet krizi; meşruiyetini temin edebileceği hizmetleri sunmadaki yetersizliği de önemlidir. Bu anlamda, devletin kaybettiği bu nitelikleri tamamlamak için örnek örgüt olarak Avrupa Birliği vardır. Avrupa Birliği de, örneğin, pazarları birleştirmiş ve yatay bağlantılar tesis etmiş olmakla birlikte dikey düzlemde zayıf bir siyasi düzenleme görüntüsündedir. Bu eksiklik ise, ancak federatif bir yapıya büründüğü zaman halledilebilecektir (Habermas, 2002, 23-43).

Bölgesel entegrasyonlar vasıtasıyla devlet, küreselleşme ile su yüzüne çıkan devletin yeni gündemle tek başına ilgilenemeyeceği gerçeğinden hareketle, egemenliğini (en azından egemenliğinin bir kısmını) paylaşma yoluyla ya da aktarma yoluyla küresel yönetim düzeyine bırakmaktadır. Küreselleşme bir bakımdan da devletin kültürel, sosyal, ekonomik dönüşüm ve egemenlikteki üstünlüğünün uluslararası kurumlar ve başka yönetim kanalları karşısında çözülmesi olarak nitelenmektedir (McGowan, 1999: 55-59). Avrupa Birliği, bu açıdan, kendine has yapısı ile *yönetişimin* ortaya çıktığı en güzel örnektir (Taggart, 1999: 91; Weiss, 2005: 345-353).

Küreselleşme sürecinde devletler iki önemli mesele ile karşı karşıya kalmışlardır ki buna Behr, 'küreselleşmenin paradoksu' demektedir. Bunlar; ülkeselliğin çözülmesi (*deterritorialisation*) ve devletin (*statehood*) dönüşmesidir. Ulus-aşırılığa her şeyden önce ülkeselliğin sosyal-politik fonksiyonunu değiştirmiştir. Bu değişim, sınırların ülkesellikle olan bağını zayıflatmış ve özellikle güvenlik konularında sınırların artık bir önemi kalmamıştır. Ülkeselliğin çözülmesiyle birlikte

ulus-aşırı aktörler devletlerin sınır fenomenine ve ulusal yönetimlerin tekerine çomak sokmakta; sınırların da güvenliği sağlamadaki etkinliği şüphe götürür hale gelmekte ve sonuç olarak, artık tehditler ulus-aşan bir formda karşımıza çıkmaktadır (Behr, 2008: 360).

Ülkesellik, üç temel özellik; *egemenlik* (Hudson, 2000: 269-283), *(ulusal) entegrasyon* (Sandholtz ve Gray, 2003: 764) ve *sınırlar* (Cohen, 2001: 75-97; Agnew, 2008: 175-191) olarak karşımıza çıkmaktadır. Behr'in bahsettiği paradoks ise, devletin önceden temel/anayasal olarak gördüğü ülkesel niteliklerini küresel politikada kendini yeniden kurgulamak için terk etmek ve yüzüstü bırakmak durumunda kalmasıdır. Bu noktada, devletin önüne iki temel engel çıkmaktadır. Birincisi, özel ya da kamusal mevcut olan niteliklerin kitlesel bir değişimini sağlamak için uygun kaynak sorununun üstesinden gelme sorunu ve yapısal sorunlardır. İkincisi, ülkeselliğin arkasında politik düzen ve aksiyon bazında entelektüel ve bununla alakalı olarak epistemolojik karşı koymalar söz konusudur (Behr, 2008: 377). Yani devlet, hem küreselleşme karşısında dönüşümü sağlamak için güçlü olmalı hem de kendini geleneksel olarak güçlü kılan unsurlarından taviz vermesi gerekmektedir.

3.2. Küreselleşme ve Devletin Etkinliği/Gücü Tartışması

Devlet ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi açıklamaya dönük olarak özellikle 1990'lardan sonra sosyal bilimlerde hızlı bir ilgi artışı oldu. Küreselleşme yaklaşımının devlete bakışı iki ana kategoriye ayrılarak değerlendirilebilir. Bunlar 'güçlü küreselleşme vs zayıflayan devlet' ve 'zayıf küreselleşme vs güçlü devlet' tezleri olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşımları 'yapı merkezli' ve 'birim/aktör merkezli' tezler (Hobson, Ramesh, 2002: 5; Drezner, 2001: 58) ya da devlet merkezli ve pazar merkezli (Laidi, 2002: 404) yaklaşımlar olarak da ifade edilmektedir.

Küreselleşmenin yapısalıcı yorumuna göre, dünya ekonomisi kapitalist bir küresel yapı ile şekillenmiştir ve ulus devletler de bu yapının ortaya koyduğu düzene uymak zorundadırlar. Yapısalıcı yaklaşımın radikal tarafına göre küresel yapı devletleri izole eden bir özelliğe sahipken, ılımlı yapısalıcılara göre küresel yapı devletin altını oymakta ve yeni devlet formları oluşturmaktadır. Radikallere göre devlet ve küresel kapitalist yapı arasındaki ilişki sıfır toplamlı bir ilişkidir ve

bunun sonucunda da egemen devlet anlayışının da modası geçmektedir. Bu ilişkide devletin otoritesini uluslararası ve uluslar-üstü örgütlere devretmekten başka da çaresi yoktur. İlimli yapısalcı anlayışa göre ise devletin eski formunun altı oyulmuştur ancak devlet hala egemendir ve ulusal ekonomisini güvence altına almak için uluslararası yapıya uyum için kendini dönüştürmesi gerekmektedir. Yani küreselleşme devleti yeniden oluşturmaktadır ve kendisini de yeniden üretebilmek için egemen ulus-devletlere ihtiyacı vardır. İlimli ve radikal yapısalcı yaklaşımlar arasında bu şekilde farklar olsa da esasında ikisinde de devletin konumunun zayıfladığı ve buna karşı koymak için de devletin elinde yeterince imkân da yoktur (Hobson ve Ramesh, 2002: 6).

Birim-Merkezci yaklaşım (aktör merkezci yaklaşım), öncelikle yapısalcıların küreselleşmenin sıfır toplamlı ilişki ortaya çıkardığı yönündeki varsayımına tepki gösterir. Devlet burada savunmacı güçlü bir aktördür ve küreselleşmenin dayatmalarına karşı kendini koruyabilir. Bazı yazarlar, esasında, küresel ağın devletleri dönüştürmek için yeterince güçlü olmadığı kanısındadır ve “küreselleşmeye” gerekenden fazla bir önem atfetme alışkanlığının olduğu noktasında eleştirmektedir. Buradaki asıl vurgu, sadece ulusal farklılıkların devam ettiği savı değil aynı zamanda öne sürülen küresel aktörlerin ulus devletlere için olarak konumlandığı üzerinedir. Bazıları da, uluslararası sistemde devlet merkezi bir konumda olduğu için “küreselleşme” yerine “uluslararasılaşma” kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Aynı yapısalcı yaklaşımda olduğu gibi, birim merkezci yaklaşımda da iki farklı görüş vardır ve buraya kadar olanlar radikal kesimin görüşünü anlatmaktadır. İlimli birim merkezci yaklaşıma göre ise, devlet de bir küresel aktördür ve küreselleşmeyi aktif bir şekilde desteklemektedir. Bu yaklaşım devleti küresel yapıya uymak zorunda kalan pasif bir kurban olarak gören ılımlı yapısalcı görüşün antitezi şeklindedir ve buna göre, devlet kasıtlı olarak küresel yapının yükselmesine/güçlenmesine müsamaha göstermektedir. Robinson devleti bu bakımdan *tarihsel* bir birim olarak ele almanın gereğini savunur ve devlet merkezci yaklaşımları eleştirir (Robinson, 1998: 561-594).

Hobson ve Ramesh'e göre, buraya kadar anlatılan görüşlerin hiç biri devlet ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi tek başına açıklayabilecek yeterlilikte değildir. Bu yüzden yeni bir yaklaşıma gereksinim vardır.

Hobson ve Ramesh ‘üçüncü yol’ ya da “yapılanmacı” (structurationist) olarak ifade ettikleri bir yaklaşımla bu kısıtlılığın aşılabileceğini öne sürmektedirler. Yapılanmacı yaklaşım, yukarıda anlatılan yapısalcı yaklaşım ve birim merkezli yaklaşımın çelişkileri ve ortak yönlerini kolektif olarak değerlendiren ve devleti güçlü bir aktör olarak gören bir ‘devlet teorisi’ geliştirme peşinde olan bir yaklaşımdır. Bunu yaparken de devletin içkin olarak içinde bulunduğu ve devleti şekillendiren yerel ve küresel sosyal yapılar/güçler de göz önüne alınmaktadır.

Yapılanmacı yaklaşım şu kabullere sahiptir: insan ve kurduğu kurumlar yaşadığı toplumu (yerel ve küresel) dönüştüren veya yeniden üreten bilinçli/maksatlı aktörlerdir; toplum (yerel ve küresel) ise, bu bilinçli aktörlerin karşılıklı etkileşimlerinin neticesinde oluşmuştur. Yapılanmacı yaklaşıma göre, bu açıdan devlet, küresel yapı içinde ne pasif bir kurban ne de tam otonomi sahibi bir aktördür. Ayrıca yapılanmacı yaklaşım, küresel yapı ve devlet arasındaki ilişkiyi sıfır toplamı olarak da görmez. Gerektiğinde devletler diğer birimlerle çıkarlarını gerçekleştirmek için veya kazancını artırmak için işbirliğine gidebilir; hatta devlet potansiyel çıkarları için de bu işbirliğine yatkındır. Devlet üç düzlemde harekette bulunur: küresel, bölgesel ve yerel. Bu hareket alanındaki küreselleşme anlamındaki ilişkileri ise ne devletin temele alındığı bir yaklaşımla ne de sadece küresel yapının başat olduğunu varsayan bir yaklaşımla açıklamak olanaksızdır (Hobson ve Ramesh, 2002: 8-13).

Sonuç

Küreselleşme kavramının; evrenselleşme, batılılaşma, uluslararasılaşma ve liberalleşme kavramlarının hem tek tek hem de hepsinin birden ihtiva ettiği anlamı üzerinde taşıdığını söyleyebiliriz. Küreselleşme üzerinde çalışan akademisyenler, onu mekân-zaman bağlantısı; ekonomi; politika; kültür ve sosyalleşme ile olan ilişkileri bağlamında ele almaktadır. Ancak neredeyse bütün bu perspektifler, körlerin fili sadece dokunduğu organa göre tanımladığı Budist kıssaya benzer bir manzara ortaya koymaktadır. Devlet ve devletin küreselleşme ya da küreselleşmenin dinamikleri karşısındaki etkinliği ve konumu ele alınmadan yapılacak analizlerin yetersizliği ortadır. Bu çalışma da, bu

bakımdan, küreselleşme bahsinde değerlendirilebilecek konuları devlet bağlamında irdelemiştir.

Devlet, Hobson'un yaptığı gibi 6 ilke bağlamında değerlendirilmelidir. Bu ilkeler: 1- Devlet, tarihseldir ve değişir. Yani bir sözleşmenin doğal sonucu değildir. 2- Devletin biçimlenişinde çoklu nedensellik vardır. 3- Devlet iktidarının anlaşılması için onun toplumsal kökenlerine inmek gerek, yani çoklu-alansallık ilkesi vardır. 4-İktidar güçleri ve aktörler arasında karmaşık bir ilişki vardır ve bunlar birbirini karşılıklı olarak etkiler (parçalı özerklik). 5-Karmaşık bir değişim söz konusudur. 6- Devlet, toplum içinde içselleştirilmiştir ve devletin otonomisi vardır ve realist olmayan bir kavramsallaştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Hobson, 1998: 285-295). Küreselleşme ve devlet ilişkisi, bu ilkeler bağlamında, daha uygun bir zeminde tartışılabilir. Hobson, yapılanmacı yaklaşımı sadece küreselleşme tartışmaları için değil aynı zamanda devlete dair alternatif genel bir teori olarak geliştirir (Hobson, 2002: 3-24).

Devlet, proaktif bir aktördür ve otonomi sahibi ve hem kendi yerel toplumunu hem bölgesel toplum hem de küresel ya da uluslararası toplumun belirlenmesinde ve oluşmasında bir etkidir. Ancak bu, her şeyi devletin belirlediği anlamına gelmemektedir. Devlet, yerel-bölgesel ve küresel toplumun belirlenmesinde ve oluşumunda önemli bir unsur olsa da kendisi de oluşurken bu yapılardan ziyadesiyle etkilenmektedir. Yapılanmacı yaklaşım, bu anlamda, devletin interaktif durumundan hareketle karşılıklı etkileşimi baz almaktadır. Sonuç olarak, küreselleşme konusunun aynı zamanda devletin etkenliği ve pasifliği sorunu/konusu olduğu söylenebilir ve küreselleşme tartışmalarındaki farklı yaklaşımların ortaya çıkması da bu soruna bakış açısıyla yakından ilgilidir.

Kaynakça

AGNEW, John (2008). "Borders on the Mind: Re-framing Border Thinking", *Ethics & Global Politics*, Vol.1, No.4, ss. 175–191.

APPADURAI, Arjun (2003). "Grosroots Globalization and Research Imagination", Arjun Appadurai (ed.), **Globalization**, Duke University Press, Durham & London.

AYDIN, Mehmet S. (2002). “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, Cemal Uşak (ed), **Siyasi ve Ekonomik Boyutlarıyla Küreselleşme**, Ufuk Kitapları, İstanbul.

BARTELSON, Jens (2008). “Globalizing the Democratic Community”, **Ethics & Global Politics**, Vol. 1, No. 4, ss. 159–174.

BEDERMAN, David J.(2008). **Globalization and International Law**, Palgrave Macmillan, New York.

BEHR, Harmut (2008). “Deterritorialisation and the Transformation of Statehood: The Paradox of Globalisation”, **Geopolitics**, Vol. 13.

BERİŞ, Hamit Emrah (2006). **Küreselleşme Çağında Egemenlik: Ulusal Egemenliğin Yeni Sınırları**, Lotus Yayınevi, Ankara.

BRENNER, Neil (1999). “Beyond State-Centrism? Space, Territoriality, and Geographical Scale in Globalization Studies”, **Theory and Society**, Vol. 28.

CAMERON, Angus, Ronen Palan (1999). “The National Economy in the Contemporary Global System”, Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

CHASE-DUNN, Christopher vd. (2000). “Trade Globalization since 1795: Waves of Integration in the World-System”, **American Sociological Review**, Vol. 65, No. 1, ss. 77–95.

COHEN, Edward S. (2001). “Globalization and the Boundaries of the State: A Framework for Analyzing the Changing Practice of Sovereignty”, **Governance: An International Journal of Policy and Administration**, Vol. 14, No.1, ss. 75–97.

DREZNER, Daniel W. (2001). “Globalization and Policy Convergence”, **International Studies Review**, Vol. 3, No. 1.

ERDOĞAN, Mustafa (2002). “Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme”, Cemal Uşak (ed), **Siyasi ve Ekonomik Boyutlarıyla Küreselleşme**, Ufuk Kitapları, İstanbul.

FERGUSON, Yale H., Richard Little (2004). “From International Politics to Global Politics: An Evolving Field”, **Fifth Pan European International Relations Conference**, Netherlands Conference Centre, The Hague, September 9–11.

FITZGERALD, Niall (1997). "Harnessing the Potential of Globalization for the Consumer and Citizen", **International Affairs**, Vol. 73, No. 4.

FUKUYAMA, Francis (2003). "Tarihin Sonu mu?", Der. Mustafa Aydın, Ertan Özansel, **Tarihin Sonu mu?**, Vadi Yayınları, Ankara.

GIDDENS, Antony (1994). **Modernliğin Sonuçları**, çev. E. Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

GOPINATH, Chinnam (2008). **Globalization: A Multidimensional System**, SAGE Publications, Los Angeles.

GOUREVITCH, Peter (1987). "The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics", **International Organization**, Vol. 32, No. 4, ss. 881–912.

HABERMAS, Jurgen (2002). **Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti**, Çev. Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul.

HAY, Colin (2007). "International Relations Theory and Globalization", Timm Dunne vd. (ed.), **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, Oxford University Press, Oxford.

HELD, David, Anthony McGrew vd. (1999). **Global Transformations: Politics, Economics and Culture**, Stanford University Press, California.

HELD, David, Antony McGrew (1994). "Globalization and the Liberal Democratic State", Yoshikazu Sakamoto (ed.), **Global Transformation: Challenges to the State System**, The United Nations University Press, Tokyo.

HOBSON, John M. M. Ramesh (2002). "Globalisation Makes of States What States Make of It: Between Agency and Structure in the State/Globalisation Debate", **New Political Economy**, Vol. 7, No. 1.

HOBSON, John M. (1998). "The Historical Sociology of the State and the State of Historical Sociology in International Relations", **Review of International Political Economy**, Vol. 5, No. 2.

HOBSON, John M. (2002). "What's at Stake in Bringing Historical Sociology Back into International Relations? Transcending 'Cronofetishism' and 'Tempocentrism' in International Relations",

Stephen Hobden, John M. Hobson (ed.), **Historical Sociology of International Relations**, Cambridge University Press, Cambridge.

HUDSON, Alan (2000). “Offshorenness, Globalization and Sovereignty: A Postmodern Geo-Political Economy?”, **Transactions of the Institute of British Geographers**, New Series, Vol. 25, No. 3, ss. 269–283.

JOSEPH, Jonathan (2006). “Globalization and Governmentality”, **International Politics**, Vol. 43.

KALOUDIS, George (2003). “Why Global Transformation and Not Globalization”, **International Journal on World Peace**, Vol. 20, Issue 2.

KANTOLA, Johanna (2007). “The Gendered Reproduction of the State in International Relations”, **BJPIR (British Journal of Politics and International Relations)**, Vol. 9, ss. 270–283.

KEARNEY, M. (1995). “The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism”, **Annual Review of Anthropology**, Vol. 24, ss. 547–565.

LAIDI, Zaki (2002). “Does Globalisation Threaten the State? Thesis on the Fractal State”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 15, No. 3.

LAKE, David A. (2008). “The State and International Relations”, Christian Reus-Smit, Duncan Snidal (ed.), **The Oxford Handbook of International Relations**, Oxford University Press, Oxford.

LAMBRIGHT, Gine, Nicholas van de Walle (2001). “Globalization in the Developing World: State Capacity, Social Fragmentation, and Embeddness”, Preet S. Aulakh, Michael G. Shechter (ed.), **Rethinking Globalization(s): From Corporate Transnationalism to Local Interventions**, Palgrave, New York.

LIPSCHUTZ, Ronnie D., James K. Rowe (2006). **Globalization, Governmentality and Global Politics: Regulation for the Rest of Us**, Routledge, London.

MacLEAN, John (1999). “Toward a Political Economy of Agency in Contemporary International Relations”, Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

MARSH, Ian (2008). "Globalisation and Public Opinion in Western Europe and East and Southeast Asia", Takashi Inouchi, Ian Marsh (ed.), **Globalisation, Public Opinion and the State: Western Europe and East and Southeast Asia**, Routledge, New York.

MARTELL, Luke (2007). "The Third Wave in Globalization Theory", *International Studies Review*, Vol. 9, ss. 173–196.

McGOWAN, Francis (1999). "Globalisation, Regional Integration and the State", Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

McGREW, Anthony (2007). "Globalization in Hard Times: Contention in the Academy and Beyond", George Ritzer (ed.), **The Blackwell Companion to Globalization**, Blackwell Publishing, Malden.

McLUHAN, Marshall (1996). **Understanding Media: The Extension of Man**, New York.

NAGAR, Richa vd. (2002). "Locating Globalization: Feminist (Re)readings of the Subjects and Spaces of Globalization", **Economic Geography**, Vol. 78, No. 3, ss. 257–284.

NICHOLSON, Michael (1999). "How Novel is Globalisation?", Martin Shaw (ed.), *Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency*, Routledge, London.

POZO-MARTIN, Gonzalo (2006). "A Tougher Gordian Knot: Globalisation, Imperialism and the Problem of the State", **Cambridge Review of International Relations**, Vol. 15, No. 2.

PUTZEL, James (2005). "Globalization, Liberalization, and Prospects for the State", **International Political Science Review**, Vol. 26, No. 1.

RICHARDS, David L., Ronald Gelleny (2007). "Women's Status and Economic Globalization", **International Studies Quarterly**, Vol. 51, ss. 855–876.

ROBINSON, William I. (1998). "Beyond Nation-State Paradigms: Globalization, Sociology, and the Challenge of Transnational Studies", **Sociological Forum**, Vol. 13, No. 4, ss. 561–594.

ROBINSON, William I. (2007). "Theories of Globalization", George Ritzer (ed.), **The Blackwell Companion to Globalization**, Blackwell Publishing, Malden.

ROSENAU, James N. (1997). "The Complexities and Contradictions of Globalization", **Current History**, Vol. 96, No. 613.

ROSENAU, James N. (1998). "Patterned Chaosin Global Life: Structure and Processin the Two Worlds of World Politics", **International Political Science Review/Revue Internationale de Science Politique**, Vol. 9, No. 4, ss. 327–364.

ROSENAU, James N. (2004). "Many Globalizations, One International Relations", **Globalizations**, Vol. 1, No. 1.

ROSENBERG, Justin (2005). "Globalization Theory: A Post Mortem", **International Politics**, Vol. 42, ss. 2–74.

SANDHOLTZ, Wayne, Mark M. Gray (2003). "International Integration and National Corruption", **International Organization**, Vol. 57, No. 4.

SCHIRATO, Tony Jen Webb (2004), **Understanding Globalization**, SAGE Publications, London.

SCHOLTE, Jan A. (2000). **Globalization: A Critical Introduction**, St. Martin's Press, New York.

SCHOLTE, Jan Aart (1999). "Globalisation: Prospects for a Paradigm Shift", Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

SHAW, Martin (1999) "Globality as a Revolutionary Transformation", Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

SHAW, Martin (2001). "The Unfinished Global Revolution: Intellectuals and the New Politics of International Relations", **Review of International Studies**, Vol. 27, ss. 627–647.

SMITH, Dennis (2006). **Globalization: The Hidden Agenda**, Polity Press, Cambridge.

SMITH, Michael (1992). "Modernization, Globalization and the Nation-State", Antony G. McGrew vd. (ed.), **Global Politics: Globalization and the Nation-State**, Polity Press, Cambridge.

STEGER, Manfred B. (2003). **Globalization: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford.

TAGGERT, Paul (1999). "Comparison, Cleavages and Cycles: Politics and the European Union", Martin Shaw (ed.), **Politics and Globalisation: Knowledge, Ethics and Agency**, Routledge, London.

WEISS, Linda (2005). "The State-augmenting Effects of Globalisation", **New Political Economy**, Vol. 10, No. 3, ss. 345-353.

YEARLEY, Steve (2007). "Globalization and the Environment", George Ritzer (ed.), **The Blackwell Companion to Globalization**, Blackwell Publishing, Malden.

YEUNG, Henry Wai-chung (2002). "The Limits to Globalization Theory: A Geographic Perspective on Global Economic Change", **Economic Geography**, Vol. 78, No. 3.